

Göran Söderström är docent och forskningssekreterare vid Kommittén för stockholmsforskning samt huvudredaktör för *lambda nordica*. Sedan 1987 har han haft uppdrag från Socialstyrelsen, sedermera Folkhälsoinstitutet, att sammanställa en forskningsöversikt över homosexualitetsforskning. Han är också redaktör för Silverstolpe et al.: *Sympatiens hemlighetsfulla makt. Stockholms homosexuella 1860-1960*.

Homosexuality - definitions and roles

A survey of the various definitions of the concept homosexuality and the social roles associated with it. In addition to the two traditional types of homosexual behavior (mainly male) that can be found in most cultures and periods: 1. Transgenerational or pederasty, directed towards youths, and 2. Transgenderal, directed towards gender-crossing men, often characterized as a third sex, both forms based on inequality and the control of the weaker by the stronger, a third type, the egalitarian, in which such roles hardly exist any longer and where each participant can be both active and passive.

Seksualitet og kjønn i kulturelt perspektiv

Det siste århundrets oppdagelser av seksualitet, fulgt av en dekonstruksjonistisk øvelse

Annick Prieur

I

”Seksualitet og kjønn i et kulturelt perspektiv» er den oppgitte tittelen på foredraget jeg er blitt invitert til å holde ved åpningen av Benny Henrikssons minnebibliotek. Tanken bak å gi meg dette temaet var vel at jeg skulle si noe om hvordan seksualitet og kjønn ikke er noe fast og gitt, ikke noe entydig, og at dette kan vises gjennom å se på hvordan oppfattelsen varierer mellom kulturer. Det er ikke bare andre kulturer vi lærer noe om når vi studerer dem, det er vel så mye vår egen. Og når tema er kjønn, kan det være et spesielt behov for å reise bort for å forstå det hjemlige sier Pierre Bourdieu, (1992: 145): ”vi har med en institusjon å gjøre som har vært innskrevet i de sosiale strukturers objektivitet og i de mentale strukturers subjektivitet i tusenvis av år, på en slik måte at analysen har alle muligheter for å komme til å anvende som *redskaper* for analysen nettopp de kategorier for persepsjon og tenkning som burde være *objekter* for denne analysen.” Når vi forsøker å forstå kjønn, gjør vi det ved hjelp av kategorier for persepsjon og tenkning som allerede er kjønnete. Derfor må vi forstå vår forståelse av kjønn før vi kan forstå kjønn.

Jeg skal etter hvert se på kjønn og seksualitet ved å se på forståelsen i andre kulturer, men jeg vil først prøve å se på endringer i forståelsen av seksualitet og kjønn i vår egen kulturkrets, i et drøyt hundre-års-perspektiv. Jeg tror dette kan kalles for en historie om tapt uskyld, om en gradvis innsikt i at det faste og entydige ikke finnes. Jeg skal se på hva seksualvitenskapen har betydd for å skape angst og usikkerhet på det seksuelle området.

Men da må jeg først minne om at koblingen mellom seksualitet og angst er langt eldre enn vitenskapen. Middelalderens hekseprosesser er velkjente. Det farlige var kvinner som hadde seksuell kontakt med djevelen. Mindre kjent er den moralske panikken knyttet til *tidelagsbrottet* - seksuell omgang med dyr - glimrende dokumentert av den svenske historikeren Jonas Liliequist. Bare mellom 1751 og 1778 ble 156 svensker halshugget og brent for *tidelag*, ca. 1/6 av alle henrettelser i perioden. Dommene var ikke rettsskandaler, de anklagede, i all

hovedsak menn, ble ikke dømt bare på mistanke, men etter tilståelse. Og denne var ikke frambrakt gjennom tortur, mange kom faktisk og meldte seg selv. Det gjorde de fordi straff ble sett som eneste mulighet til å frelse seg selv fra evig pinsel i helvete. Men ofte ble de anmeldt, av våkne vitner som hadde sett fotspor i fjøset eller møkkflekker på klærne, og som anmeldte dette av hensyn til synderen selv eller for at landet skulle unngå Guds straff. Lilliequists forklaring på denne moralske panikken er at det handlet om et grenseproblem, om et behov for å trekke et skarpt skille mellom menneske og dyr i en tid hvor mennesket begynte å skape avstand til naturen. Forbryteren forgrep seg mot både dyrets og menneskets natur, og satte dermed spørsmålsteget ved det guddommelige skapelseshierarkiet, ved å stille mennesket likt med dyrene. Det gjorde folk spesielt redde for de mulige avkommene av denne utuktige framferden.

I forrige århundre var det en annen moralsk panikk som dominerte. Etter angsten for hva kvinner gjorde med djevelen og menn med dyr, kom angsten for hva barn gjorde med seg selv, «barnas ensomme vaner», dokumentert av

Jonas Frykman og Orvar Löfgren (1979). Dr. Ruffs svært populære helseleksikon fra 1888 beskrev hvilke symptomer en skulle se etter: tankespreddhet, hyppige toalettbesøk, blikk som slås ned, blekhet, ringer under øynene osv. Onanisten må ikke sove alene i et rom, og en skulle ikke kvie seg for å gå bort til ham eller henne flere ganger om natten for å dra vekk teppet, uansett om barnet sov eller ikke. Eventuelt kunne en putte hendene i poser som ble festet til håndleddene. På denne tiden var også penisringer med pigger på innsiden i bruk, og gutter ble omskåret mens en del jenter ble utsatt for fjerning av klitoris eller sammensying.

En kan vel kanskje si at Dr. Ruffs metodiske tilnærming til spørsmålet vitner om en begynnende vitenskapeliggjøring. Uttrykket på seksualitetens område er eldre enn vitenskapen, men den leder utvilsomt til nye former for

Chispa. Omslagsbildet till Annick Prieurs bok *Iscenesetelser av kjønn. Transvestitter og machomen i Mexico* by. FOTO: ANNICK PRIEUR.

utrygghet - og kanskje også til nye former for frihet. Her er det nok en dobbelthet, fordi uttrykket ligger i at *all that is solid melts into air*, men deri ligger også åpenheten for annerledeshet, for andre muligheter. Jeg vil sette opp 10 oppdagelser som har forandret vestlige menneskers syn på kjønn og seksualitet.

II

1. Den første er oppdagelsen av perversjonene. Den gir jeg den østerrikske neuropatologen og psykiateren Richard von Krafft-Ebing æren for, med sitt verk *Psychopathia sexualis* som i førsteutgaven i 1886 inneholdt beskrivelser av 45 tilfeller av seksuell psykopati, et antall som allerede i 12. utgaven i 1903 var økt til 238 tilfeller. Case nr. 100, pariseren Alfred-Hippolyte P. er nærmere omtalt i en artikkel av Karin Lützen (1995). Denne mannen ble arrestert i 1889, tatt på fersk gjerning i å klippe en flette av en ung jente på en busstasjon. En ransaking hjemme hos mannen avslørte 65 andre fletter som han hadde tilegnet seg på tilsvarende vis, ved å snike seg inn på dem bakfra i folkemengden. Og denne seksuelle tiltrekningen til hår er da altså et av mange underlige avvik fra normen om genital heteroseksualitet, og knyttes da til en bestemt personlighetstype. Sammen med disse oppdagelsene kommer dermed konstruksjonen av identiteter knyttet til seksuell atferd. Homoseksuelle defineres av seksualvitenskapen som en bestemt personlighetstype - og tar til seg denne identiteten, den blir en forutsetning for delkulturdannelse. Denne prosessen beskrives av den danske sosiologen Henning Bech i boka *Når mænd mødes* (1987).

2. Den andre oppdagelsen er alminneliggjøringen av perversjonene, som en annen østerriker, Sigmund Freud (1966, [1905]), selvsagt har æren for, med sin antakelse om at vi alle fødes polymorft perverse, at vi altså har i oss disposisjonene for alle slags perversjoner, og at noen av disse perversjonene til og med er nødvendige faser i vår utvikling, som brystfetichismen og analerotikken, i tillegg til at vi skal ha naturlige anlegg for biseksualitet.

3. Knyttet til dette vil jeg gi Freud ære også for den tredje oppdagelsen: barneseksualiteten. Ifølge Freud er seksualdriften til stede i oss fra vi fødes, og hans teori om barnets erotiske bindinger til sine foreldre er velkjent. Denne innsikten førte selvsagt til et nytt syn på de liksom så uskyldige barna: I jakt på seksuell tilfredsstillelse går de inn i kompliserte trekantdramaer og ønsker egentlig å drepe sine rivaler.

4. Neste oppdagelse er de villes seksualliv - *The sexual life of savages* som den trolig svært markedsbevisste polsk-engelske antropologen Bronislaw Malinowski kalte sin bok om Stillehavsfolket trobrianderne da den kom ut i 1929. Sammen med Margaret Mead (1928) har han æren for å ha demonstrert det historisk og kulturelt spesifikke i den Euro-amerikanske måten å organisere familie og seksualitet på, dermed å ha satt spørsmålsteget ved oppfatningen om at dette

skulle være noe naturlig. Meads temmelig romantiserende bok om den frie ungdoms seksualiteten på Samoa ble et innlegg i en amerikansk debatt om ønskeligheten og nødvendigheten av å hindre ungdom i å ha sex før ekteskapet. 5. Men så viste det seg at det ikke bare var de ville som oppførte seg i strid med vestlig moral, det gjorde svært så mange vestlige mennesker også. Den femte oppdagelsen tidfester jeg til 1948. I dette året ga Alfred Kinsey, en amerikansk frimerkesamler og zoolog, tidligere kjent for sine studier av veps, ut sin bok *Sexual behavior in the human male*, fulgt av *...the human female* fem år seinere. Over 28 000 mennesker hadde svart på spørsmål som «Have you ever had sexual contact with an animal or masturbated an animal?». Rapporten kunne «avsløre» at masturbasjon, oralsex og en rekke andre seksualteknikker, samt homoseksualitet, utroskap og mye mer var langt mer utbredt enn noen hadde villet tro. Hva gjaldt homoseksualitet, var det et viktig funn at det ikke var en deling i to grupper, men et kontinuum fra de rent homoseksuelle til de rent heteroseksuelle. Kinsey var fascinert av variasjonsbredden i menneskelig seksualitet, og skrev om to menn som sosialt sett var svært like, men den ene hadde hatt én ejakulasjon på tredivye år, den andre tredivye i uka, noe som gir en forskjell på 45 000 ganger. Ut av dette sprang en kritikk mot moral, ekteskapskikker og lovgivning som behandler alle som om de var like, samt en kritikk mot biologiske begrunnelser for moral, i at det skulle være noe som var mer naturlig enn noe annet biologisk sett (etter Weeks 1986). Men metodologisk sett var Kinseys arbeid helt elendig. Utvalget var svært skjevt sammensatt, i stor grad selvrekrutert, og intervjuetodikken som ble brukt var svært ledende, da Kinsey hadde bestemt seg på forhånd for at visse fenomener, som utroskap, forekom ofte, mens andre, som incest, forekom svært sjelden (jfr. O'Connell-Davidson & Layder 1994). Kinsey har hatt en enorm betydning. Som det het i en omtale: *The Kinsey report has done for sex what Columbus did for geography.* (s.st. s.87.) Det Kinseys studie først og fremst er blitt brukt til i ettertiden, er en legitimering av homoseksualitet, ved å vise til frekvensene - «37 % av alle menn har minst en gang i livet hatt seksuell omgang med en annen mann, 5 % av befolkningen er overveiende homoseksuelle». Det er ikke noe grunnlag for å hevde dette, og seinere sexundersøkelser basert på randomiserte utvalg har fått langt lavere tall. Likevel, seinest i forarbeidet til den norske partnerskapsloven skrev Barne- og familiedepartementet (1992) med henvisning til Kinsey at rundt 5 % av befolkningen er overveiende homoseksuelle - og homobevegelsen applauderte. Men ingen nevnte Kinseys kanskje viktigste funn, nemlig den utbredte biseksualiteten. Den ville rimeligvis ha vært langt mer komplisert å vise til i argumentasjonen for en partnerskapslov (Halvorsen & Prieur 1996).

6. Den 6. oppdagelsen jeg vil vise til er av-naturaliseringen av kvinneligheten. I 1949 kom Simone de Beauvoirs «Det annet kjønn», et pionerarbeid innenfor en feministisk tradisjon som har siktet mot å vise at kvinneligheten er en sosial konstruksjon, et spørsmål om makt og dominans. Et annet eksempel kan være

Elisabeth Badinter som avslørte morsinstinktet som et historisk og ikke biologisk bestemt fenomen. Men disse spørsmålene har forblitt omstridt, ikke bare i møte med sosiobiologene, men også blant samfunnsvitenskapelig orienterte feministe, hvor en trend i dag, basert på psykoanalytisk forståelse, gir langt større betydning til kjønnsspesifikke, kroppslige erfaringer, og hvordan de former sosiale erfaringer og dermed også psyken.

7. Den 7. og høyst urovekkende oppdagelsen er kvinneseksualiteten. Den amerikanske gynekologen William Masters og hans assistent Virginia Johnson (1966, 1981) observerte på 50- og 60-tallet en del tusen samleier, i første omgang heteroseksuelle, men etterhvert også homoseksuelle, for det meste mellom partnere som kjente hverandre, men ikke bare. Forsøkskaninene ble stadig avbrutt for at blodtrykk skulle måles, fargeforandringer observeres og muskelsammentrekninger telles, i den hensikt å finne ut hva seksuell opphisselse er i en rent fysiologisk forstand. Litt romantikk må det likevel ha blitt plass til, for Masters giftet seg nå med sin assistent Johnson midt oppi det hele. Rent forskningsmessigt var kanskje deres viktigste funn den store likheten i fysiologiske reaksjoner mellom kvinner og menn, også hva gjaldt selve orgasmen. Men det funnet som nok har blitt mest kjent, var påvisningen av kvinners orgastiske potensialer, av kvinners muligheter til å nå seksuell tilfredsstillelse, med den prestasjonsangst det har ført til for heteroseksuelle menn i tiårene etter. Bedre ble det ikke av Hite-rapporter osv. (Hite 1976), som viste med all ønskelig tydelighet at det kvinner tilfredsstilles av ikke nødvendigvis samsvarer med det menn tilfredsstilles av.

8. Selv om jeg hadde tenkt å holde meg til de oppdagelser som vedrører forståelsen av seksualitet og kjønn, må jeg nesten, siden vi nå er på 60-tallet, nevne gjennombruddet for fødselskontrollteknikker, fordi dette var nyvinninger som gjorde det mulig for heteroseksuelle å forholde seg til sex på en helt annen måte enn før, som gjorde det biologiske båndet mellom samleie og barnefødsler til et valgt bånd, og ikke til noe absolutt og naturgitt. Dermed ble også synet på ekteskapet endret, og den «frie kjærligheten» bohemen hadde argumentert for nesten hundre år tidligere, fikk et materielt grunnlag. Men skulle jeg først gå inn på de medisinske oppdagelser, så er det en rekke annet som burde nevnes - abort, penicillin og andre medisiner mot seksuelt overførbare sykdommer, aids...

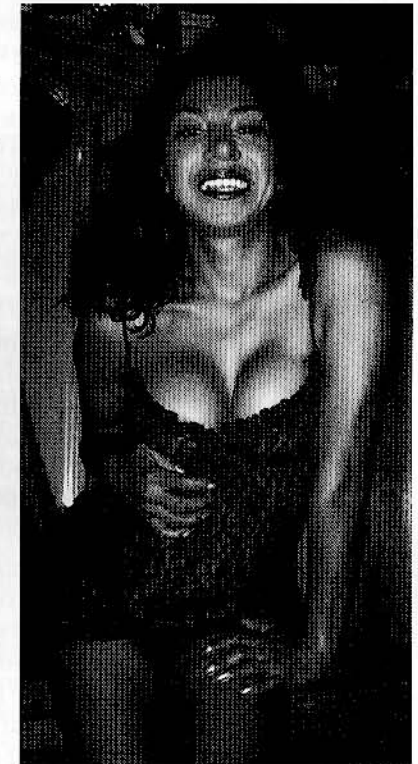
9. På 70-tallet startet oppdagelsene av overgrep, først voldtekt og mishandling i parforhold, utover på 80-tallet incest og andre overgrep mot barn, til slutt seksuell trakassering, og underveis gjenoppdages prostitusjon i et sett. Her har kvinnebevegelsen og samfunnsforskningen spilt sammen, i hovedsak vil jeg si på en god måte, men det er også en rekke eksempler på at en god hensikt har legitimert lemfeldig omgang med data og slagordspreget oppsummering av konklusjoner. Som når en alminneliggjøring av menn som voldtar eller som kjøper sex blir til at «alle menn er potensielle kjønnskjøpere/voldtektsforbrytere/incestovergripere». I norsk offentlighet er det blitt stående at 20 % av alle barn har vært utsatt for overgrep, mens det tallene egentlig viste var at rundt 20 %

blant de som svarte på spørreskjemaet hadde vært utsatt for uønskede seksuelle tilnærminger, eller sett en blotter, eller hatt sex med en person som var en del eldre enn dem selv, eller vært presset til å utføre seksuelle handlinger, eller ... osv. før de fylte 18 år (Sætre m.fl. 1986). Ca. 4 % hadde vært utsatt for hva en vanligvis vil betegne som et *overgrep* i barndommen. I dagens moralske korstog er det «de pedofile» som skal tas, en kamp hvor slike forskningsresultater gjerne hentes opp igjen, men hvor en «glemmer» å lese skikkelig, og derfor ikke ser at i vestlige land blir de fleste barn som utsettes for seksuelle overgrep, utsatt for det av personer som står barnet nært. Og i kampen for en så god sak er det fort gjort å la hensikten hellige middelet, noe Benny Henriksson (1995) jo gjorde oppmerksom på i sin meget skarpe analyse av saken mot den svenske sexturisten.

10. Som den siste oppdagelsen vil jeg nevne kjønnets foranderlighet. Den første kjønnsskifteopererte i vår moderne forstand, Cristine Jorgensen, oppsto på et dansk sykehus tidlig på femti-tallet, og ble en verdenssensasjon. Likevel er det vel først i de seinere år at det har vært en reell oppmerksomhet mot fenomenet, noe som går sammen med at kroppens foranderlighet er blitt så mye tydeligere - her fettsuges det og silikonpåfylles det som aldri før, samtidig som ulike former for transvestisme, *drag* osv. blir mer kjent.

11. Som kanskje neste oppdagelse, men som det etter min mening er for tidlig å si om fortjener den plassen, er oppløsningen av faste identiteter knyttet til kjønn og seksualitet. Dermed blir jo på en måte ringen sluttet i forhold til startpunktet - oppdagelsen av perversjonene. Postmodernistisk teori har angrepet troen på faste identiteter og betonet forskjellene, slik at for eksempel en felles kvinneidentitet angripes som uttrykk for en herredømmetenkning, hvor hvite kvinner får tale på vegne av svarte osv., i stedet for å betone det spesifikke i hver situasjon. Tilsvarende har mannsrollebegrepet gått i oppløsning og blitt erstattet av en rekke ulike maskulinitetsformer (jfr. alle bok- og tidsskriftstitler på 90-tallet av typen *masculinities, sexualities, differences, diversity* etc.). Om endringen skjer bare på et forståelsesplan eller også i folks liv, er usikkert. Men det er faktisk spor etter at «homoseksuell» som en fast merkelapp begynner å bli erstattet av langt mer åpne selvdefinisjoner blant en del unge mennesker med homoseksuelle erfaringer (dette antydes i Plummer 1995). Henning Bech (1996) snakker nå om den moderne homoseksuelles *forsvinnen* - en eksistensform som er på vei ut, fordi det spesielle med den homoseksuelle manns livsform er i ferd med å allmenngjøres, skillene bygges ned, noe han mener også partnerskapsloven bidrar til. Svært interessant nå er det at det er tegn på at transseksuelle går bort fra de entydiggjørende selvdefinisjonene. Transseksuelle har jo paradoksalt nok vært kjent for en ekstremt essensialistisk oppfattelse av kjønn: Hvis vi tar for oss mann-til-kvinne transseksuelle, så har den vanlige selv-framstillingen vært at de er kvinner fanget i en mannskropp, *egentlig* er kvinner, det er en feil at de ble født med mannskropper, og det som må gjøres er derfor å få endret kroppen slik at den kan samsvare med psyken. De er dermed de eneste

her på jord som virkelig har valgt sitt kjønn, likevel de siste til å se kjønn som et valg (Carrigan, Connell & Lee 1985). Videre er det vanlig å si at de ønsker seg seksuelt samvær med menn, men at de ikke er homoseksuelle, for de vil være sammen med menn som oppfatter dem som kvinner. Og de distanserer seg også fra heteroseksuelle transvestitter, som ikke har denne indre kvinneidentiteten. Men på bakgrunn av et feltarbeid over tid blant transseksuelle i USA viser Anne Bolin (1994) hvordan kategoriene holder på å sprekke opp. Hun viser hvordan kvinneidentiteten er blitt tilegnet over tid, og slett ikke var til stede fra starten av, slik medisinsk litteratur gjerne har antatt. Videre er de transseksuelles seksuelle preferanser svært kompliserte, og få av dem kan sies å være rent heteroseksuelle, da ganske mange har forhold til kvinner, til andre transseksuelle eller til menn som i hvert fall ikke er rent heteroseksuelle. Og nytt er at flere snakker om seg selv på langt mindre entydige måter enn før, og også lever mindre entydig: De kan veksle mellom å framtre som kvinner og som menn, og de kan til og med vedstå seg å være interessert i økonomi og ingeniørkunst. Og endringen av det allmenne kvinneidealet vekk fra de runde formene, og i retning av å verdsette muskler også hos kvinner, setter sine spor også hos transseksuelle, som kan framstå med muskuløse kropper og små bryster.

Nayeli. FOTO: ANNICK PRIEUR

III

Ut av alt dette springer det en oppfattelse av kjønn og seksualitet som noe som ikke er gitt av biologi og natur, noe som ikke er fast og entydig, men i stor grad sosialt formet. Denne innsikten er det altså en del grupper tar til seg i dag og gjør til individuelle muligheter for utforming av kropp og identitet.

Når det gjelder synet på kjønn og seksualitet som sosialt formet, er det altså det som betegnes som et sosial konstruksjonistisk eller konstruktivistisk perspektiv. Dette perspektivet er jo da særlig blitt anvendt innen den antropologi-

ske forskningstradisjonen som startet med Mead og Malinowski og som er blitt fulgt videre, og som har vist betydelig kulturell variasjon med hensyn til oppfattelse av kjønn og organisering av seksualitet. Det finnes også en rik historisk forsknings-tradisjon som har vist en tilsvarende historisk variasjon. Et av de mest kjente arbeidene er Michel Foucaults (1984), om hvordan de gamle grekere tenkte om seksuelllivet, og ut fra det hadde et helt annet syn på seksuelle forhold mellom voksne menn og unge gutter enn hva europeere flest har i dag. Mens vi i dag ville forstått fenomenet utfra et begrep om pedofili, ble det da forstått ut fra begreper om vennskap og læring, nytelse og måtehold, og den store bekymringen var ikke om gutten kunne risikere å bli homoseksuell eller få psykiske skader, men om han på et vis kunne komme til å få sin mandighet skadet av at han hadde latt seg penetrere som en kvinne.

Et for oss mer eksotisk eksempel fra vår egen samtid kan være Maurice Godeliers (1982) studie av baruyaene på Ny-Guinea. De har en sterk kjønnssegregering og oppfatter kjønnene som bestemt av sine væsker. Blod og melk er kvinnelig, sæd mannlig. Det er høyst problematisk at små guttebarn fødes ut av kvinnens kropp med masse blod, og deretter fødes opp på kvinnens melk. Guttene må tas vekk fra sine mødre for ikke å bli for kvinnelige. Deretter holder de seg sammen med menn og har oralsex med litt eldre gutter for å få sæd i seg. Først når de har fått i seg nok, er de i stand til å gifte seg og tåle seksuelt samvær med kvinner uten å miste sin livskraft. Her var altså bekymringen den motsatte av den gammelgreske bekymringen: Det var dersom gutten ikke hadde nok homoseksuelle forhold at hans mannlighet ville ta skade. Som en av Gilbert Herdts (1981) informanter fra et annet folk på Ny-Guinea sier om samme fenomen - en mann som ikke hadde fått i seg nok sæd som unggutt *«will die quickly, like an airplane without gasoline»*.

Et langt mer hjemlig eksempel er Arne Nilssons (1994) studie av mannlige homoseksuelle forhold i Gøteborg i tiden rundt andre verdenskrig, hvor han viste en helt annen organisering av disse seksuelle kontaktene enn vi kjenner i dag, slik at vår tids begrep om «homoseksuelle» ikke griper den virkeligheten.

Et svært frodig eksempel fra denne serien av studier av seksuelle kulturer er Richard Parkers *Bodies, pleasures and passions* (1991) fra Brasil, en av de meget sjeldne seksualitetsstudier med klare, erotiske kvaliteter. Hans informanter snakker på en åpen og usjenert måte, i et meget direkte språk, skjønt det er fullt av metaforer og dobbeltbetydninger. Han analyserer dette språket, og finner for eksempel fram til hvilke forestillinger om kjønn som ligger i bildene som brukes, hvilke forestillinger som er knyttet til de enkelte kroppsdeler, til ulike seksuelle handlinger osv.

IV

Et grep for å få tak på slike forestillinger er dekonstruksjon - plukke ting fra hverandre i sine enkelte bestanddeler. Jeg har nå tenkt at jeg skal demonstrere et dekonstruktivt grep på forestillinger om kjønn med utgangspunkt i et sitat fra en informant i min studie av mannlige homoseksualitet i Mexico (1994, 1997). Han/hun ønsket å forklare meg en del ord jeg ikke helt forsto betydningen av, utover at jeg forsto det var betegnelser på seksuelle kategorier. Chetos sa dette på spansk, og jeg har oversatt alt unntatt de ordene han/hun forklarte meg:

«En *mayate* er en mann som ligger med *jotos*. En *tortilla* er en mann som liker å knulle en *joto* og også at en *joto* knuller ham. Og *bugas* er de som sier de ikke gjør det med *jotos*, men bare med kvinner. Og så er det *heterosexuales*, som liker å knulle menn. Altså, *jotas* som liker å knulle menn. Og *bisexuales* er de som knuller menn, og menn som knuller *jotos*. Det er *bisexuales mayates*. Det er *tortillas*. Min erfaring er at de fleste menn jeg har vært med er *mayates*, og noen sjeldne ganger *bisexuales*. Og når det gjelder *bugas*, er sannheten at jeg ikke tror de finnes lenger. For nå vil en hvilken som helst mann være med en *joto*»

Stilt overfor en så fargerik flora, blir våre hjemlige oppslagsverker litt fattigslige: Vi vet alle at det finnes to kjønn - menn og kvinner. Så har vi lært at kjønn er noe helt annet enn seksuell orientering. I så måte har hver person to muligheter - bli tiltrukket av det annet kjønn, det kaller vi heteroseksualitet, og å bli tiltrukket av eget kjønn, det kaller vi homoseksualitet. Og sånne som ikke kan eller vil bestemme seg helt kaller vi biseksuelle. Da ser vi at med et så primitivt begreps-

Chetos.
FOTO: ANNICK PRIEUR.

apparat, kan vi ikke forstå hva Chetos sier. Det peker mot at kjønn og seksuell orientering er nok både mer sammensatt og mer viklet inn i hverandre enn en naiv sjel kan tro.

Et grep for å forstå kan være dekonstruksjon, å splitte opp betegnelsene i sine ulike komponenter. Dekonstruksjon er et nytt ord for noe samfunnsforskningen har drevet med hele tiden: En begynnende dekonstruksjon av kjønn lå allerede i atskillelsen mellom biologiske kjønn og sosialt kjønn, eller i begrepet kjønnsrolle, eller i skillet sex-gender - eller altså i skillet kjønn-seksuell orientering. Men dette er ikke nok, og for å foreta en finere inndeling har jeg latt meg inspirere av inndelingen som gjøres i en den danske psykologen Dorte Marie Søndergaards bok *Tegnet på kroppen* (1996). Jeg prøver å skille ut de ulike sidene ved kjønn som kan leses ut av et utsagn som det siterte - men det kreves for all del en del tilleggsinformasjon for å se dette.

1. En side ved kjønn er biologisk kjønn, eller *kroppens tegn*. Men også dette er en for grov avgrensning, dette er slett ikke så objektivt og entydig som en gjerne vil ha det til: Det finnes jo hermafroditter, det finnes ulike kromosomkombinasjoner og det finnes kjønnskifteopererte. Biologisk kjønn handler altså om kromosomer, om indre og ytre kjønnsorganer, eventuelt om kirurgisk omformede kjønnsorganer, og det er ikke alltid samsvar mellom disse ulike kroppstegnene, noe kjønnsstest av tilsynelatende kvinnelige idrettsutøvere er et eksempel på: Er en kvinne en som har kvinnelige kjønnsorganer eller en som har to X kromosomer? Det er ganske brutalt når mennesker som hele sitt liv har sett seg som kvinner opplever å bli bortvist fra en idrettsarena fordi kromosomene viste seg å være litt annerledes. De får ikke lov til å bli regnet for å være fullt og helt kvinner, men de er nå i hvert fall ikke menn. Hva er en kjønnskifteoperert med kvinnelige kjønnsorganer og XYkromosomer? Hva er en person med en godt gjemt penis og store bryster? (Se fotografiet av en person som kaller seg Nayeli: Han/hun er født i Mexico med mannlige kjønnsorganer, har kjøpt seg bryster og injekterer jevnlig kvinnelige hormoner, og opplever seksuell tiltrekning til personer med mannlige kjønnsorganer, særlig hvis de også har bart).

2. Her blir det altså en litt flytende overgang til ytre presentasjon, eller *ytre tegn*. Det flyter fra kroppstegn hvor det å ha bryster eller runde bakender klart er mer kvinnelige enn mannlige kroppstegn, og det å ha en stor muskelmasse er et mer mannlige kroppstegn, men hvor dette til en viss grad er tegn som kan påvirkes og endres gjennom menneskelig handling. Slik blir det en flytende overgang fra hormoninnsprøytninger, silikonbryster og oljeinjekterte rumpeballer til permanentkrøller, lakkerte negler, sminke, nylonstrømper, kjoler, høyhælte sko osv. Kanskje skal vi også ta med stemmeleie, ganglag og kroppsføring. Her er de meksikanske transvestittene jeg har studert klart mer kvinnelige enn mannlige. Når jeg spør noen av dem hva de ser som kvinnelig ved seg selv, svarer flere: «Det er det at jeg ser kvinnelig ut, at jeg kan føre meg som en kvinne.» For oss skandinaver er ikke dette ordentlig kvinnelighet, hvis det bare er ytre staffasje,

vi er jo så opptatt av det indre, det egentlige, det *ekte*. For mine meksikanske venner er denne distinksjonen mellom ekte og falsk helt uinteressant, her er det resultatet som teller og målestokken er i stedet rent estetisk. Som når La Paul sier til meg: «Brystene mine er større enn dine.» Det er utvilsomt sant, men jeg prøver å hevde meg i denne konkurransen ved å framheve at mine er ekte. Da svarer han/hun: «Det betyr ingenting. Du vet at det kunstige alltid er mest estetisk. De er ikke naturlige, men de er oppnådd, av en *homosexual*. De er noe jeg har ønsket og oppnådd. En ting du har klart å skaffe deg. Som om du ønsket et hus. Og jeg ønsket å ha stor rumpe, å være vakker, å ha bryst. Og jeg har lyst til å ha fitte, men jeg vil ikke ofre den gleden en ejakulasjon er.» Han/hun vil altså ikke kjønnskifteopereres, for da må han/hun forsake sine mannlige kjønnsorganer. Alt i alt et ganske praktisk forhold til egen kropp. Og hvorfor skulle nå den kroppen en er født med stå bedre til selvet enn den en har skapt, den en har valgt og strevd for å oppnå? Slik sett er da La Paul mer kvinne enn jeg er!

Men dette gjelder ikke bare definisjonen av kvinne, men også av mann. I sitatet fra Chetos hadde jeg oversatt *hombre* med mann. Og når Chetos bruker ordet mann, mener han/hun en som er mann i både første og andre forstand av ordet, en som har både kroppslige tegn og ytre tegn. Men selv det er ikke nok til å være en virkelig mann, i hvert fall ikke til å være *muy hombre* - mye mann. 3. Neste aspekt er *begjæretets retning*. Det høres jo greit ut at en enten kan være tiltrukket av menn, av kvinner eller av begge deler. Chetos kaller seg selv *homosexual*, eller *joto*, eller *jota*, og det innebærer en som er tiltrukket av personer som er menn i de to overnevnte forstander av ordet. Dette er også en måte en kan vise sitt kjønn på. Jeg spør Gloria hva han/hun ser som kvinnelig i seg selv, og han/hun svarer meg: «Det er det at jeg tiltrekkes jo ikke av kvinner. Bare av menn.» Og en mann som bare er sammen med kvinner i en veldig streng forstand av ordet kvinne, det er en *buga*. Men Chetos mener det er få igjen av dem i Mexico nå, for de fleste menn er det ikke så nøye, de er tiltrukket av kvinner enten de er det i begge de første henseender eller bare i den andre. Disse mennene kalles *mayates*. Vår betegnelse biseksuell blir litt feil, for vi pleier da å mene en som er tiltrukket både av mannskropper og av kvinnekropper, men *mayate* er en som er tiltrukket av et kvinnelig ytre uansett hva slags kropp som gjemmer seg bak. Om det er det mannlige eller det kvinnelige ved Chetos han tiltrekkes av, det er ikke så lett å si. Ordet *mayate* stammer visstnok fra navnet på en liten bille som legger eggene sine i en ball med dritt som den så skubber foran seg med snuten sin - altså en drittskubber, dette henspiller på den aktive rollen under analsex.

4. For her kommer et fjerde aspekt som er nokså fremmed for vår skandinaviske logikk, nemlig *posisjon under det seksuelle samværet*. For det går nemlig an å være mann på en del andre måter, men være kvinne i senga. Eller en kan som Chetos og flere vise at en er veldig kvinnelig ved også å være kvinne i senga. Så flere svarer på dette spørsmålet om hva de ser som kvinnelig i seg selv at det er det at de liker den passive rollen, at de skal penetreres og ikke penetrere. I

hvert fall som oftest. Men her kan det dukke opp en del nye kombinasjoner. Vi har for eksempel *jotos*, altså feminint utseende biologiske menn som tiltrekkes av vesener som både har de kroppslige og de ytre tegnene på mannlighet, altså maskulint utseende biologiske menn, men som når de kommer i senga vil disse *jotos være heterosexuales* - det betyr at de vil ha den aktive, penetrerende rollen. Eller så vil de kanskje bytte på litt, det Chetos kaller å være *bisexual*, nemlig å være både aktiv og passiv. Da må de være sammen med en *mayate* som også liker å bytte på litt, altså en *mayate bisexual*. Eller de kan være sammen med en annen litt feminint utseende biologisk sett mann, altså med en som ligner på dem selv også i det ytre, da kalles det gjerne *tortillas*, for det er akkurat som med disse pannekakene at en må klappe dem litt på begge sider og snu dem rundt. Det er gjerne de fra middelklassen som kaller seg selv for *homosexuales* som av andre kalles *tortillas*. Det er fordi de vanligvis ikke går i kvinneklær, men er kanskje litt feminine, og så er de gjerne sammen med andre som ligner dem selv, i stedet for å være sammen med skikkelige mannfolk, som Chetos og vennene/venninnene hans/hennes hevder de er.

5. Men kjønn kan da ikke bare være utseende og sex. Det har vel noen *psykologiske sider* også. I hvert fall er det sånn at når mine norske venninner vil si noe riktig pent om noen de regner for å være en mann, så sier de at han har en kvinnesjel. Da er det gjerne noe med at han er så følsom, og så hensynsfull, så orientert mot andre. Og det hender at en sier om noen vi alle pleier regne for kvinne at hun er da et mannfolk, da er hun gjerne ganske autoritær, har en litt barsk omgangsform. Så det må jo gå an å være kvinne bare inni seg. Jeg spurte Chetos og de andre hvordan det sto til med den indre kvinneligheten, men det spørsmålet skjønte de ikke noe særlig av. Likevel dukket det jo ofte opp referanser til kjønnsesifikke væremåter, hvor kvinner gjerne var rolige og tilbakeholdne, og menn aggressive, og selv om de mest av alt ønsket å ha et skikkelig mannfolk som kjæreste, kunne de ofte fortelle at det ikke var så lett, for skikkelige mannfolk var gjerne autoritære, voldelige, sjalue, utroe osv.

6. Men de snakket altså heller om utseende og begjærretning og preferanser i senga, eller så snakket de om *virksomheter*. Som for eksempel husarbeid. Når Nayeli vil overbevise meg om at egentlig er han/hun en kvinne, så sier han/hun: "Hvis jeg eller mamma har gjester, så hjelper jeg henne med å lage mat, alt slik en kvinne gjør det, eller stryke tøyet mitt, vaske det, hjelpe mor med ærender. Jeg elsker å være en kvinne på den måten. Å oppvarte den mannen som jeg kommer til å elske. Hvis du kan stryke og vaske og vet hvordan du skal oppvarte en mann, så er du en kvinne. Hvis ikke, så er du ingen kvinne." Kjønn uttrykker seg altså også i virksomheter, i hva en gjør, i hva en liker å gjøre eller i hva en sier at en liker å gjøre - for jeg er slett ikke sikker på at disse meksikanske ungdommene i kvinneklær nødvendigvis er så glade i husarbeid som de sier, og det hevder jeg på bakgrunn av at jeg jo har levd sammen med dem og sett alt annet enn glade smil når oppvasken ventet. Det betyr ikke at dette bare er tull. For den kjønnsmessige arbeidsdelingen finnes, i alle samfunn, om enn i ulik grad, og

til denne arbeidsdelingen er det koblet kulturelle forestillinger om hva som passer for hvilket kjønn, og disse forestillingene er byggeklosser for individenes kjønnskonstruksjoner. En dansk student, mann i forhold til alle disse kriterier, forteller ifølge Dorte Marie Søndergaard at han blir mektig provosert når den kvinnen han forsøker å sjekke opp forteller at hennes yrke er å være grovsmed. Han blir provosert - men ikke så rent lite pirret heller.

7. Dette peker over i at kjønn har *symbolske sider*, eller er viklet inn i en symbolikk som nok er helt grunnleggende for hvordan vi forstår verden. I sin analyse av mannsdominans tar Pierre Bourdieu (1990) utgangspunkt i en studie av kabyleerne i Algerie. I dette samfunnet er det en umiddelbar overensstemmelse mellom på den ene siden de sosiale strukturene slik de uttrykker seg i organisasjonen av rommet og av tiden eller i den kjønnsmessige arbeidsdelingen og på den andre siden de mentale strukturene, måten verden oppfattes og forstås på. De dominerte, kvinnene, forstår verden i sin allmennhet og det dominansforholdet de selv står i i særdeleshet gjennom ubevisste måter å tenke på, som er frambrakt av en inkorporering av selve maktforholdet. Sentralt er her et kulturelt skjema av motsetninger - høy-lav, stor-liten, ute-inne, foran-bak, høyre-venstre, tørr-fuktig, osv. - som ligger til grunn for selve tenkningen. Maskulinitet-feminitet er knyttet til disse motsetningene, både når det gjelder hvordan det mannlige og det kvinnelige oppfattes, og når det gjelder hvilke egenskaper og aktiviteter som tillegges kjønnene. Ved å oppfatte verden ut fra disse skjemaene vil også de dominerte se verden slik de dominerende ser den, og oppfatte den som naturgitt, som opplagt, underordningsforholdet blir en del av *doxa*, alt det en ikke engang stiller spørsmålstegn ved. Det er dette Bourdieu kaller en form for symbolsk vold. Mannsdominansen er skrevet inn i de fysiske omgivelsene allerede gjennom den kjønnsmessige delingen av rommet, som følger av arbeidsdelingen: den kvinnelige delen av rommet vs. den mannlige, med den siste som overordnet. Om kvinner bryter dette og beveger seg ut i den sfæren som er definert som maskulin, utsettes de for et sterkt press. Mannsdominansen uttrykker seg også som en makt over symbolsystemet, som sikrer at kategoriseringene og vurderingene hele tiden er i de dominerendes interesse, og det skjer uten at det ligger noen konspirasjon bak. I den meksikanske konteksten jeg har studert, vil det si at definisjonen av den homoseksuelle tildeler denne alt sosialt stigma, mens dennes seksualpartner (vanligvis en maskulint utseende mann med en biseksuell praksis) forblir en normal mann. Og de dominerte og stigmatiserte homoseksuelle deler denne vurderingen, og bidrar til å opprettholde den.

V

I første del av dette foredraget viste jeg hvordan forestillinger om kjønn og seksualitet har endret seg, slik at dette nok framstår, i hvert fall for den opplyste

allmennhet, som noe mindre enkelt og entydig enn før. Den andre delen av dette foredraget var en dekonstruksjonistisk øvelse, og målsettingen med den var igjen, fra en annen innfallsvinkel, å vise det ytterst relative i våre oppfatninger av kjønn. Jeg har forsøkt å vise dette ved å gå inn i en bestemt forståelse av kjønn og seksualitet som for de fleste av oss nok er ganske fremmed. Dette anvendte jeg så til å vise hvor mange komponenter som egentlig inngår i konstruksjonen av kjønn, men hvor dette er forhold vi vanligvis ikke stiller spørsmål ved, fordi det meste virker så opplagt så lenge vi er innenfor vårt eget symbolske univers. Det er først når vi støter på avvik, som en kjønnskifteoperert, eller på et annet symbolunivers, som en annen kultur, eller, som i mitt eksempel, på avvik innenfor et annet symbolunivers, at vi ser hvor komplisert dette egentlig er.

Men - er dette hele sannheten? Betyr det at alt flyter, at alt er like mulig, at alt er relativt? Er sannheten om kjønn at det ingen sannhet har, som er vel omtrent det Jean Baudrillard (1979) sier? Selv tilhører jeg klart den sosialkonstruksjonistiske tradisjonen, men ikke den postmodernistiske, som jeg i denne sammenhengen oppfatter som den ekstremt relativistiske posisjonen eller som den posisjonen som gjør alt til diskurser:

1. Jeg skiller for det første lag med de som hevder at det bare er det sosiale som har betydning, mens kropp og biologi er sekundært (jfr. Bech 1994). Gjennom sine inngrep på egen kropp viser de meksikanske transvestittene kroppens formbarhet, men slett ikke at kropp og biologi er uten betydning, tvert imot viser de hvilken avgjørende betydning det har. De kunne ikke selv tenke seg å ha sex med en som bare så ut som en mann, men ikke hadde det helt vesentlige kroppslige tegnet som en penis er. Kroppens formbarhet er også begrenset, naturen setter visse grenser i form av at en del transformasjoner, en del forsøk på å overskride kroppens grenser rett og slett har dødelig utfall.

2. For det andre skiller jeg lag med de som gjør alt til diskurser, og ser bort fra de materielle betingelsene. Her kan jeg vise til Henning Bechs (1995) kritikk av Judith Butler. Her stiller han sin egen analyse av den homoseksuelle livsform som et produkt av særegne og moderne livsbetingelser - som storbyen, løsrivelsen fra familien, moderne mediers estetisering, vitenskapens objektivering m.m. - opp mot en analyse som gjør identiteter utelukkende til produkt av diskurser, og da spesielt av vitenskapelige diskurser.

3. For det tredje skiller jeg lag med den ekstremt relativistiske posisjonen, særlig med hensyn til betydningen som gis til forskjeller. Jeg har en gang fått høre av en postmodernistisk litteraturviter at jeg utførte et overgrep mot mangetydigheten når jeg forsøkte å finne en mening i det mine informanter sa, som for eksempel i sitatet fra Chetos. Da tenker jeg at det må gjerne en litteraturviter si om en tekst, men som sosiolog forholder jeg meg til mennesker som faktisk er meningssøkende, og som faktisk klarer å finne en slags logikk i en virkelighet som bare kan være så mangetydig når den ses fra stor avstand. Jeg ser videre at

selv om kategoriernes grenser ikke er så lette å trekke, så finnes det fortsatt felles identiteter som oppfattes som meningsfylte av deltakerne selv. Videre er det ikke uten sosial betydning at det for de aller fleste mennesker faktisk er samsvar mellom de ulike tegnene på kjønn. Jeg tror derfor på muligheten for å foreta visse generaliseringer, og mener at det er nettopp det samfunnsvitenskapen må sikte mot å gjøre. Jeg mener også at det er svært viktig å gripe fatt i de forholdene som ser ut til å være nærmest universelle, som mannsdominansen og heteroseksualitetens overordning. Det er en fare for å glemme slikt når en trekker fram obskure matriarkater eller særegne ny-guineanske former for homoseksualitet.

Med dette ønsker jeg å takke for at jeg fikk æren av å delta ved åpningen av minnebiblioteket etter Benny Henriksson, en kjær venn og kollega.

Litteratur

- Badinter, Elisabeth (1981): *Det naturligste av verden? Om morskjærlighetens historie* Oslo 1981.
- Barne- og familiedepartementet (7/7 1992): *Høringsnotat om forslag til lov om registrert partnerskap* Oslo 1992.
- Baudrillard, Jean (1979) *De la séduction* Paris 1979.
- Bech, Henning (1987): *Når mænd mødes. Homoseksualiteten og de homoseksuelle* København 1987.
- (1994): «Når køn blir iscenesat» *Sosiologi i dag* vol. 24: 2, pp. 23-40, 1994
- (1995): «Sexuality, Gender and Sociology» *Acta Sociologica* Vol. 38 no. 2, pp. 187-192.
- (1996): *When men meet: homosexuality and modernity* Cambridge 1996.
- Bolin, Anne (1994): «Transcending and transgendering: male-to-female transsexuals, dichotomy and diversity.» I: G. Herdt (red.): *Third sex, third gender: beyond sexual dimorphism in culture and history* New York 1994.
- Bourdieu, Pierre (1990): «La domination masculine» *Actes de la recherche en sciences sociales* nr. 84, 1990.
- i samarbeid med Loéc J.D. Wacquant (1992): *Réponses. Pour une anthropologie réflexive* Paris 1992 (*Den kritiske ettertanke* Oslo 1994.)
- Carrigan, Tim; Connell, Bob; Lee, John (1985): «Toward a new sociology of masculinity» *Theory and society* vol. 14 nr. 5.
- de Beauvoir, Simone (1989 [1949]): *Det andet køn. Første bind. Kendsgerninger og myter* København 1989.
- Foucault, Michel (1984): *Histoire de la sexualité 2: L'usage des plaisirs* Paris 1984.
- Freud, Sigmund (1966 [1905]): *Seksualteorien* Oslo 1966.
- Frykman, Jonas och Löfgren, Orvar (1979): *Den kultiverade människan* Lund 1979.
- Godelier, Maurice (1982): *La production des grands hommes* Paris 1982.
- Halvorsen, Rune Sander och Prieur, Annick (1996): «Le droit à l'indifférence: le mariage homosexuel» *Actes de la recherche en sciences sociales* nr. 113, 1996.
- Henriksson, Benny: «Pedofil och given syndabock?» *Socialpolitik* nr. 3 1995.
- Herdt, Gilbert H. (1981): *Guardians of the flutes: idioms of masculinity*, New York 1981.
- Hite, Shere: *The Hite report: a nationwide study of female sexuality* New York 1976.

- Kinsey, Alfred et.al.(1948): *Sexual behavior in the human male* Philadelphia 1948.
— (1953): *Sexual behavior in the human female* Philadelphia 1953.
- Krafft-Ebing, Richard von(1914 [1886]): *Psychopathia sexualis, mit besonderes Berücksichtigung der conträren Sexualempfindung* Stuttgart 1914.
- Lützen, Karin (1995) "La mise en discours and silences in research on the history of sexuality" i Parker, R.G och Gagnon, J (red.): *Conceiving sexuality: approaches to sexresearch in a postmodern world* London 1995
- Malinowski, Bronislaw (1929): *The sexual life of savages in north-western Melanesia* London 1929.
- Masters, William och Johnson, Virginia (1966): *Human Sexual Response* Boston 1966.
— (1981): *Ny syn på homosexualitet* Stockholm 1981.
- Mead, Margaret (1977 [1928]): *Coming of age in Samoa: a study of adolescence and sex in primitive societies* Harmondsworth 1977.
- Nilsson, Arne (1994): "'Såna' och 'riktiga karlar'. Om manlig homosexualitet i Göteborg kring andra världskriget." i Ulla Björnberg et al. red.: *Janus & Genus* Stockholm 1994.
- O'Connell Davidson, Julia och Layder, Derek (1994): *Methods, sex and madness* London 1994.
- Parker, Richard G. (1991): *Bodies, pleasures and passions: sexual culture in contemporary Brazil*. Boston 1991.
- Plummer, Ken (1995): *Telling sexual stories: power, change and social worlds* London 1995.
- Prieur, Annick (1994): *Iscenesettelser av kjønn. Transvestitter og macho-menn i Mexico* by Oslo 1994.
— (1997): *Memo's house, Mexico City: on transvestites, queens and Machos* Chicago 1997.
- Sætre, Marianne; Holter, Harriet; Jebsen, Ellen: *Tvang til seksualitet. En undersøkelse av seksuelle overgrep mot barn* Oslo 1986.
- Søndergaard, Dorthe Marie (1996): *Tegnet på kroppen* København 1996.
- Weeks, Jeffrey (1989): *Sexuality* London 1989.

Annick Prieur er dr. polit. i sosiologi fra Universitetet i Oslo. Blant hennes forskningsarbeider er studier av kunder hos prostituerte, av homoseksuelle menn og aids og av meksikanske transvestitter og deres partnere. Hun holder nå på med en undersøkelse av unge innvandrere i Norge. Hun arbeider ved forskningsinstituttet NOVA i Oslo og ved Centre de Sociologie Européenne i Paris.

Sexuality and gender in a cultural perspective

A survey of sexuality and sex in a cultural perspective. Prieur views sex and sexuality as something that is not primarily based on biology and nature, something that is not permanent and unambiguous, but something that is to a great degree socially molded. On the basis of studies of Mexican transvestite prostitutes she describes the various shifting sexual roles with regard to heterosexual and homosexual behavior that can be distinguished among the Mexican men. In conclusion, she points out that, in contrast to the post-modern sex theories, that the Mexican transvestites' alterations of their own bodies do not indicate that the body and biology are unimportant but, quite to the contrary, how decisive they are.

Benny Henrikssons minnesbibliotek

Den 25 oktober 1996 på eftermiddagen invigdes Benny Henrikssons minnesbibliotek i Institutionen för socialt arbetes lokaler på Samvetet vid Göteborgs Universitet. Boksamlingen står vackert samlad i vitrinskåp runt en sittplats med några bord och stolar. Rummet har en avskild karaktär trots att det förenar två korridorer på institutionen.

Sven-Axel Månsson, professor i socialt arbete, hade ordnat så att forskaren vid Institutionen för socialt arbete, Benny Henrikssons kvarlämnade bibliotek fått en plats. Benny Henriksson hade donerat sina böcker till ett bibliotek. Denna donation hade äntligen kommit i hamn.

Benny Henriksson var en av våra mest kända forskare kring homosexualitet och hiv. Han hade doktorerat på en avhandling ett och ett halvt år innan bibliotekets öppnande. Avhandlingen hette *Risk Factor Love - Homosexuality, sexual interaction and HIV-prevention*. Ett halvår efter disputationen dog Benny Henriksson i aids. Avhandlingen var mycket välgjord och har nu, två år efter publiceringen, rönt uppmärksamhet i USA som ett banbrytande arbete.

Benny Henrikssons boksamling speglar hans intresseområden väl. Han var engagerad i ungdomsforskning och skrev böcker och artiklar i detta ämne. Böckerna kring ungdomens situation utgör en viktig del av hans bibliotek. Han var också intresserad av Latinamerika och skrev även om detta. Om denna världsdelen finns ett stort antal volymer. Ett tredje område var hans starka intresse för sociologisk teoribildning. Här finns flera av de stora sociologernas verk representerade. Ett fjärde område var hans utmärkta samling av böcker i forskning om homosexualitet. Här finns en mycket värdefull samling. Den representerar den forskningsinriktning som var Bennys. Han var intresserad av levnadsberättelser och muntlig historia. Det finns mycket att läsa om just detta.

Förutom dessa fyra stora områden fanns också ett intresse för voodoo och mystik. Det kan till en början verka något förvånande med tanke på den rationalitet som kännetecknade Benny Henrikssons skrivsätt. Men kanske är det så att en riktigt stor forskare också måste ha kontakt med det ickerationella för att få god balans i sitt skrivande. I vilket fall publicerade han aldrig något i detta ämne.

Bennys stora kontaktnät och hans energiska arbete för forskning kring homosexualitet gör hans kvarlämnade boksamling och det bibliotek det utgör, till en utmärkt bas för en verksamhet med inriktning på forskning kring kvinnlig och manlig homosexualitet. En biblioteksgrupp har bildats som har till uppgift att skapa seminarier och inköpta böcker till biblioteket. Gruppen består av Sven-